

HET DRAMA VAN MEENSEL-KIEZEGEM '44

HET DRAMA VAN COLLABORATIE EN VERZET MEENSEL- KIEZEGEM '44

DAVIDSFONDS
UITGEVERIJ

Stefaan Van Laere
Frans & Jozef Craeninckx

In samenwerking met

Voor onze vader Vital Craeninckx en alle slachtoffers van 1 en 11 augustus 1944

Ter nagedachtenis aan Frans Craeninckx

FONDS PASCAL DECROOS
VOOR BIJZONDERE JOURNALISTIEK
fondspascaldecroos.org

Dit boek kwam tot stand met de steun van het Fonds Pascal Decroos
voor Bijzondere Journalistiek (www.fondspascaldecroos.org)

© 2019 Manteau / Standaard Uitgeverij België nv,
Rijnkaai 100/A11, B-2000 Antwerpen en Stefaan Van Laere en Frans & Jozef Craeninckx
www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be
www.stefaanvanlaere.be

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective, Amsterdam
www.newbookcollective.com

Eerste druk 2004
Vierde, herziene editie juli 2019

© kaart blz. 17: Gemeente Tielt-Winge
© kaart blz. 19: Standaard Uitgeverij
Overig beeldmateriaal: Infolokaal Meensel-Kiezegem

Omslagontwerp: Herman Houbrechts
Opmaak binnenwerk: Aldus

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 223 3700 4
D/2019/0034/304
NUR 686/688

Inhoud

Voorwoord	7
Ten geleide	11
‘Een vredig dorpje...’	17
Collaboratie, verzet en repressie	37
Collaboratie en verzet in Meensel-Kiezegem	43
De aanslag	65
De eerste razzia: een wraakactie.....	71
De volgende dagen.....	81
De gijzelneming	85
De gevangenis.....	99
Cel 331	103
De gevangenis van Sint-Gillis ontruimd.....	115
De eerste deportatie.....	117
De tweede deportatie	123
De spooktrein.....	127
Neuengamme, een concentratiekamp anders dan de andere.....	143
Bevrijd... en weer thuis.....	171
De repressie.....	175
Vrouwe ‘Justitia’	185
De ware toedracht.....	189
Meensel-Kiezegem na 1944	197
Wij vergeten hen niet... ..	201
Eddy Merckx en Meensel-Kiezegem.....	209
Nawoord.....	212
Tot slot	213
Eindnoten	217
Bijlagen	221

Voorwoord

21 juli 1969. Terwijl de hele wereld zich vergaapt aan een van de meest legendarische gebeurtenissen uit de geschiedenis van de mensheid, is de aandacht van de Belgen op letterlijk meer aardse zaken toegespitst. Zeker, de eerste stappen die astronaut Neil Armstrong op de maan heeft gezet zijn historisch te noemen. Maar minstens even belangrijk op deze nationale feestdag is voor ons de eerste Touroverwinning van het jonge wielervedool Eddy Merckx, dertig jaar na Sylvère Maes en de allereerste na de Tweede Wereldoorlog.

Ik ben dan amper vijf jaar, en het kolkt allemaal in mijn hoofd. De wazige beelden van de Apollo en de stapjes van Neil Armstrong in wat in mijn verbeelding één gigantische zandbak lijkt, laten een diepe indruk na. Maar vooral de ogenschijnlijk wat tengere, maar o zo wilskrachtige gestalte van die coureur van eigen bodem, dat spreekt me op dat ogenblik nog véél meer aan.

Eddy Merckx, die naam alleen al, ik heb er een held bij voor het leven. Voor zo'n idool kun je alleen maar in beate bewondering op de knieën vallen, zeker als je pas vijf bent en in deze warme zomer met de tong uit de mond op je fietsje in de tuin de Tour narijdt. Dwars door de tent die vader daar voor de kinderen heeft neergezet, maar ook dat kan de pret niet drukken.

Maar er is meer. Eddy Merckx, zo hoor ik van mijn ouders, is geboren in Meensel-Kiezegem. Een onooglijk dorpje ergens ver in de veilige oksel van het glooiende Brabantse Hageland. Die streek is mij zeker niet onbekend, ook al ben ik ruim honderd kilometer verder opgegroeid. Mijn moeders ouderlijk huis staat in het al even onooglijke Kersbeek-Miskom, vlak bij Meensel-Kiezegem. Liefde is blind, en ze is mijn vader naar het verre Laarne in Oost-Vlaanderen gevolgd. Maar elke vakantie reizen we per trein plichtsgetrouw naar het moederland af om daar de vele familieleden te bezoeken.

Op een geleend fietsje snel ik op zwoele zomerdagen de heuvels van het Hageland op en af, net zoals Eddy dat vroeger als kind zo vaak deed. Elke top is een nieuwe col die ik heb bedwongen. Later ga ik ook de Tour winnen, maar eerst moet ik nog veel boterhammen eten.

Vreemd genoeg loopt niet iedereen in het Hageland even hoog op met de in één klap wereldberoemd geworden renner. Hoe klein ik ook ben, ik voel dat er een zekere spanning in de lucht hangt telkens zijn naam door de commentator genoemd wordt. Het zal nog lang duren voor ik de ware toedracht kan ontcijferen, maar ik besef dan al dat een of andere vreemde smet op de naam Merckx kleeft. Ik hoor wel eens de term 'zwarte' vallen, maar begrijp er niets van. Eddy Merckx is toch geen neger...

De volgende jaren ben ik met andere dingen bezig, zoals opgroeien en het leven ontdekken.

Met een denkbeeldige microfoon in de hand imiteer ik Fred Debruyne en geef ik commentaar bij de zoveelste overwinning van de allergrootste. En het staat vast: als later blijkt dat ik niet voldoende fietstalent heb om hem op te volgen, word ik sportjournalist. Ik bijt mij verder vast in de ongelooflijke carrière van de kannibaal, die een niet te evenaren palmares bij elkaar fietst. Nauwelijks een jaar na zijn geboorte is hij naar het Brusselse verhuisd, en het dorp Meensel-Kiezegem raakt wat uit mijn geheugen gebannen, bestoft door de tijd.

Op mijn zestiende heb ik wel een koersfiets, maar duidelijk geen talent. En ik schrijf mijn eerste interview, voor een sportweekblad. Met een wielrenner. Helaas niet Eddy Merckx, want die is net gestopt en intussen door iedereen plat geïnterviewd. Veldrijder Albert Van Damme is weliswaar ooit wereldkampioen geweest, maar komt natuurlijk niet tot aan de enkels van de grootste aller tijden.

De jaren tachtig. Op wat dan nog 'den BRT' is, duikt plotseling een ietwat grimmige journalist op die ongehoorzame kinderen meteen spontaan naar bed jaagt. Een man met een

missie, een eeuwige verbeten trek om de mond. Ik raak gefascineerd. Met deze kerel is het kwaad kersen eten.

Zonder genade speurt Maurice De Wilde naar collaborateurs, maar ook naar verzetslui die tijdens de Tweede Wereldoorlog hun boekje te buiten zijn gegaan. Soms lijkt het wel een kruistocht.

De herinnering aan de manier waarop hij Rex-leider Leon Degrelle het vuur aan de schenen legt, bezorgt me ook nu nog koude rillingen. Een wraakengel die zich door niets of niemand laat tegenhouden, en zich af en toe wel eens dreigt te vergalopperen in zijn onstuitbare drang om aan te klagen en het laatste oordeel te vellen.

Op een dag heeft hij het in zijn spraakmakende reeks over collaboratie en verzet over Meensel-Kiezegem. We krijgen het ontluisterende verhaal te horen van zwarten en witten, die elkaar met de bevrijding in het vooruitzicht de duvel aandeden. Ik zie getekende koppen van al wat oudere mensen, die in gedachten duidelijk tegen hun zin teruggaan in de tijd en de gruwelen van de oorlog herbeleven. De klank van het dialect klinkt me meteen vertrouwd in de oren. Ook al spreek ik het zelf niet, ik begrijp bijna elk woord. Maurice De Wilde spitst zich toe op ooggetuigen die het drama met zovele tientallen onschuldige doden uit de doeken doen. Een snik in de keel, de blik op oneindig, wat ze níét zeggen maakt zo mogelijk nog meer indruk dan hun woorden zelf.

Ik luister ademloos naar mijn moeder die over haar eigen jeugd in het naburige Kersbeek-Miskom vertelt. Ze herinnert zich hoe ze tijdens de oorlog als tienermeisje meewerkte op het land, en op een bepaald moment de jonge dorpsgenoot René Dierickx¹ brutaal door de zwarten werd weggevoerd.

‘Hij kreeg amper de tijd om het stro van zijn werkkledij te kloppen. Hij mocht thuis nog andere kleren halen, en we hebben hem nooit meer teruggezien. Hadden we het maar op voorhand geweten, dan hadden we hem misschien nog kunnen waarschuwen.’

Ineens komt die vermaledijde oorlog, tot dan iets uit mijn geschiedenisboeken of het onderwerp van een spannende avonturenfilm op televisie, dichterbij.

Een ander verhaal van mijn moeder gaat over de collaborateur Vandenhove, die verder in dit boek als bewaker in de gevangenis van Leuven een bescheiden figurantenrol zonder tekst vervult.

‘Hij heeft talloze mensen uit zijn eigen dorp laten oppakken’, weet mijn moeder. ‘Hij begon schrik te krijgen, en een aantal dorpsgenoten waaronder mijn eigen vader moest ’s nachts met het jachtgeweer in de handen de wacht voor zijn woning optrekken. Een van zijn kinderen zei op een keer hooghartig: “waakt, honden!”, dat herinner ik me nog alsof het gisteren was’, aldus mijn moeder. ‘Vandenhove deinsde voor niets terug. Zo stuurde hij zijn eigen, toen zestienjarige zoon tegen diens wil naar het Oostfront.’

De mens als kanonnenvlees, het lijkt wel de samenvatting van de oorlog.

Maar boontje kwam om zijn loontje. Vandenhove werd na de bevrijding opgesloten, en zijn woning in brand gestoken. Zijn vrouw werd kaalgeschoren meegevoerd.

Enkele jaren geleden. Tijdens mijn speurwerk naar de gebeurtenissen in Meensel-Kiezegem ontmoet ik de tweelingbroers Frans en Jozef Craeninckx. Ik verneem hoe zij als zestienjarigen het hele drama hebben beleefd en als bij wonder aan een zekere dood in een concentratiekamp zijn ontsnapt. Hun persoonlijke, maar waardige getuigenis maakt een diepe indruk. Al geruime tijd koesterden zij het idee om het verhaal van het drama van Meensel-Kiezegem neer te schrijven. Dit boek is het resultaat.

Stefaan Van Laere